

Lidt om Næstveds trolde

af *Palle Birk Hansen*

Hvert sogn har sine trolde, skrev Drachmann. Det gælder også Næstved, som endda har flere slags trolde.

Den klassiske trolde af den mere ondsindede type repræsenteres ved Fladså-trolde, en sur trolde, der i henhold til de gamle sagn enten gerådede i klammeri med en købmand i Næstved eller med en anden trolde i Næstved. Eller også blev han sur på kirkeklokkerne. Under alle omstændigheder besluttede han sig til at løse problemet ved at dække ondet til med sand, som han fyldte i en sæk og tog på nakken.

Fladså-trolde. Arne Bang 1944. Foto Jens Olsen.

Imidlertid var der hul i sækken, så mens han vandrede mod Næstved, løb sandet ud af sækken og dannede Mogenstrup Ås. Da miseren gik op for trolde, blev han naturligvis så edderspændt rasende, at han fløj i flint - det gør trolde jo i den situation, og det er derfor, vi finder så meget flint på vore marker!

Mogenstrup Ås med Sandbjerget og Munkebakken har med denne myte fundet sin forklaring.

Fladså-trolde står i dag foran Næstved Rådhus i Teatergade sådan, som billedhuggeren Arne Bang skabte ham i beton i 1944. Han står i sit vandhul neden for Munkebakken omgivet af padder og snoge og er lige ved at flyve i flint. (Eneste problem kan vel være, at han ser alt for rar og bamseagtig ud til rigtig at personificere den onde trolde!)

På den anden side har Næstved sine gode trolde. Det skyldes, at den skånske Trolle-slægt på et tidspunkt overtog Gavnø Gods og Herregaard og dermed blev en integreret del af Næstveds historie.

Trollernes våbenmærke er en hovedløs trolde, som familien har båret, siden en fjern forfader dræbte en fæl trolde. Men som våbenmærke for familien er trolde blevet et symbol på familien. Og eftersom Trollerne i 1600-årene ydede deres store bidrag til udsmykningen i såvel deres egen Gavnø Kirke som i deres sognekirke Vejlvø Kirke, så ser vi her trolde brugt som gode trolde, der støtter kirkerne.

Troldevåbnet (Fra Danmarks Adels Aarbog 1891)

Niels Trolle og hans kone Helle Rosenkrantz købte Gavnø i 1663 og bad få år senere billedskæreren Abel Schrøder i Næstved om at lege med dette motiv, da han skar nye prædikestole til de to kirker.

I Gavnø skar Abel Schrøder selve våbenmærkets trolde - han står hovedløs under prædikestolen med sit troldeansigt på maven. Til Vejlø Kirke skar han med inspiration i sagnene om Slattenpat eller Gøjemor en pragtfuld figur af ellekvinden Slatten Langpatte, hende, der løber hver nat med brysterne over skuldrene på flugt fra kong Volmer, der ender med at skyde hende og slænge hende over sadlen - men næste nat løber hun igen!

Man kunne sagtens forestille sig, at Gøjemor er et sindbillede på vore åer og især Susåen - uanset hvor meget man stemmer hende i sit løb, så løber hun alligevel videre. Kilderne og bækløbene er hendes børn, halvt trolde, halvt fisk.

Den, der drikker af hendes bryster, bliver bomstærk - som en dreng fra Ormeslev oplevede det, så han ikke længere lod sig kue af husbond.

Ellepigerne er også i hendes slægt, dem kan man møde, når de danser på engene langs åerne.

Vejlø Kirkes Slattenpat. Abel Schrøder. Foto Jens Olsen.

Da Abel Schrøder var færdig med sine to gode trolde, var der alligevel behov for at forklare den undrende offentlighed, hvad det her drejede sig om, og derfor satte man en latinsk indskrift på prædikestolen i Vejlø. Indskriften, som bevisligt er ældre end 1762, siger forenklet: Fladsåtrolde vil ødelægge kirkerne, men Trollernes trolde bærer kirkerne!

Og således har Næstved både onde og gode trolde!

Kilder og kildehenvisninger:

Slattenpatten - en ellekvinde

Palle Birk Hansen

Slattenpatten er en mytisk figur, som optræder i sjællandske sagn. En jættestorkeagtig kvinde med lange bryster. Hun er praktisk anlagt. Når hun jages, slænger hun brysterne over skuldrene, så de ikke er i vejen for løbet. Hendes børn er halvt fisk, og hun er i slægt med ellepigerne. Den, der drikker af hendes bryster, bliver bomstærk. Hun er en ellekvinde, som er knyttet til det rindende vand - i bække og åer som Susåen.

Kong Volmer jager hende nat efter nat, han skyder hende og slænger hende over sin hest, men næste nat løber hun videre. Hun er sindbilledet på vandløbet, som kan stemmes, men som altid vil finde vej. Elletræerne er hendes træer, de står med rødderne i vand og er lige godt kendt med fisk og hjort. Slattenpatten er en ellekvinde.

Abel Schrøder den Yngre har skabt hendes billede i Vejlø Kirke, så vi alle kan se hende lyslevende for os.

Slattenpatten som den gode trolde

Palle Birk Hansen

I Vejlø Kirke findes der en latinsk indskrift på Abel Schrøder den Yngres prædikestol fra ca. 1669 over skulpturen af troldefiguren "Slattenpat" eller "Gøjemor":

"Templa, sacerdotes, dum vult prosternere daemon, templa, sacerdotes, insignia Trollia portant."

"Når (Fladså) Trolden, o' præster, vil omstyrte kirkerne, da bærer, o' præster, Trollernes tegn kirkerne".

Insignia Trollia er flertal, og det er da også helt i tråd med indskriften, som kendes allerede fra 1762 og derfor udmærket kan være oprindelig, at Trolle-familien lod Abel Schrøder skære hele to troldebilleder som støtte for Vejlø Sogns prædikestole, den anden står i Gavnø Kirke og er Trolle-familiens våbenfigur, den hovedløse trold med hoved på maven.

Slattenpat og Gaunø-Trolden repræsenterer her de gode Trollers våbenfigur (troldene bærer prædikestolene!) i modsætning til Fladså Trolden, som ville ødelægge kirkerne i Næstved.

Vejløheksen

R. Broby-Johansen

"I Vejlø Kirke er det vel også til ære for Trollerne at en "trold" bærer prædikestolen, men var trolden på Gaunø hovedløs, har heksen i Vejlø et af de skønneste kvindehoveder, som er modelleret her i landet.

Nej vist, vi er meget, meget langt fra ugebladenes begreber om kvindeskønhed. Hun er mer end halvgammel. Men kvindecharme har ikke noget med alder at gøre. De kalder hende "Fandens Oldemor", "Slattenpat", "Slaskepat" og folkesagnene lader hende have så lange patter, at hun slår venstre bryst over højre skulder og højre over venstre. Men man skal ikke udelukke at sagnene stammer fra figuren her. Hun er som sagt ældre og ansigtet er karikeret med vældige hængeører. Og hun har horn. Mellem mine to sidste besøg har hun mistet det ene.

Men der er noget højst dobbeltydigt over den hele figur. Foran skødet holder hun en stor rose. "Rosen" er i middelalderpoesien en poetisk omskrivning for kvindeskød. "Le Roman de Rose" skulle på bramfrit nutidsdansk oversættes "Kusseromanen". Må jeg i parentes nævne at "kusse" oprindeligt har været alt andet end vulgærsprog, det er det franske "coucher", ligge sammen. Den middelalderlige Centifoliarose er et nærgående, men også meget poetisk billede på det åbne skød.

Går man Vejløheksen ind på livet og ofrer tid på et nærmere bekendtskab, som jeg har gjort det, opdager man at det er et rigtigt menneske. Hun bærer prædikestolen på en ring over issen, som den bondepigerne havde under malkebøtterne, de bar på hovedet.

Og hun vinder ved nærmere bekendtskab. Skønt hun er et godt stykke over de såkaldte "bedste år", gnistrer hun af vitalitet, nysgerrighed, iver og undren. I disse bekendelsestider må jeg vel tilstå, at det ikke er frit for, at jeg har været en lille smule forelsket i hende.

Som jeg tidligere har fortalt, har jeg truffet hende i virkeligheden: den kloge kone i Skuderløse, da jeg var dreng.

Prædikestolen, hun bærer, er Abel Schrøder den Yngre på højden af sin kunnen. Den gamle lydhimmel er bevaret og de øverste herskabsstole med pragtfuldt ornerede våbenskjolde, på mandssiden Trolle-Munk, på kvindesiden Rosenkrantz-Gyldenstjerne.

Herskerne har haft kællingen under prædikestolen tæt inde på livet. Gud ved om det har strejft dem, at hun bærer det hele som hendes køn altid har gjort. Men Abel Schrøder, den kunstige mand har tænkt sit."

Uddrag af: Med Broby i Vest- og Syd-Sjælland, Hamlet 1980

Fladså Trolden

Palle Birk Hansen

"Mogenstrup Ås, som er dannet under sidste istid, strækker sig fra Mogenstrup mod nordøst til Næstved. Ved Næstved kaldes åsen Sandbjerget, og et parti af Sandbjerget hedder Munkebakken.

Sandbjerget har udfordret fantasien, og sagnet vil vide, at Fladså-Trolden har en finger med i spillet om åsens dannelse.

Der er flere lokale udgaver af vandresagnet. I een udgave bliver trolden vred på en anden trold, som bor ved Næstved. I en anden udgave bliver han vred på en købmand i Næstved. Og i en tredje udgave bliver han vred på lyden af kirkeklokkerne i Sct. Peders Kirke.

Under alle omstændigheder fylder han en sæk med sand og vandrer af sted mod Næstved for at dække byen med trolde, købmænd og kirkeklokker.

Desværre er der hul på sækken, så sandet løber ud undervejs og danner dermed Mogenstrup Ås. Fladså Trolden opdager det først, da han når frem, og han farer i flint, mens den sidste portion sand bliver liggende som Munkebakken.

I Vejlø Kirke findes der en latinsk indskrift på Abel Schrøder den Yngres prædikestol fra ca. 1669 over skulpturen af troldefiguren "Slattenpat": "Når (Fladså) Trolden, o' præster, vil omstyrte kirkerne, da bærer, o' præster, Trollernes tegn kirkerne". (Templa, sacerdotis, dum vult prosternere daemon, templa, sacerdotis, insignia Trollia portant.)

Slattenpat repræsenterer her de gode Trollers våbenfigur (trolden bærer prædikestolen!) i modsætning til Fladså Trolden, som ville ødelægge kirker.

Arne Bang (1901-1983) skabte Fladså Trolden som skulptur i beton. Skulpturen blev opstillet neden for Munkebakken ved Næstved Rådhus i 1944, og her kan den stadig ses i sin fontæne."

Litteratur:

E. Tang Kristensen: Danske Sagn III, 1895/1980, nr.261 + 262.

Eva de la Fuente Pedersen: På rejse med Abel Schrøder, Næstved 1995, s. 20.

Artikel hentet fra www.aabne-samlinger.dk

Slattenpat og Kong Volmer

Uddrag fra Rying red.: Sydsjælland, Gyldendal 1971 s. 232 ff.

"Sagnet om den vilde jagt, hvor nat efter nat kong Valdemar - i folkemunde Volmer - til hest halser mellem Vordingborg og Gurre, har i særlig grad optaget sindene. Valdemar Atterdag skal efter sagnet i sin ugudelighed have sagt, at Gud gerne for ham måtte beholde sit Himmerig, bare han måtte beholde sit elskede Gurre. Til straf herfor er han evig fordømt til hver eneste nat at jage hvileløs mellem sine to yndlingslotte. (Her tænker forfatteren på Gurre i Nordsjælland og Vordingborg Slot, men man kan sagtens inddrage Gurre Voldsted ved Køng i denne sagnkreds).

Når kong Volmer stak af på sine enejagter, var det altid et bestemt bytte, han var ude efter - en jætteeagtig kvinde, der gik under navne som Slatten Langpatte, Gøjemor og Snot-Else - måske identisk med Paberkællingen i Svennerup Skov ... og Denderup Vænge.

Selv om bøsser og krudt ikke kendtes på kong Volmers tid, så har han dog altid sin luntebøsse med.

En dreng i Ormeslev fik lov til at die Slattenpatten, efter at kong Volmer havde skudt hende. Heraf blev drengen så grumme stærk, at husbonden ikke længere kunne hundse med ham.

I Everdrup ligger Slage Langpattes Sten. Det fortælles, at Langpatten måtte lægge sig ud over stenen for at give die til sine to børn, som var halvt fisk og derfor opholdt sig i vandet, velsagtens i den forbiløbende bæk

På en uforklarlig måde flyder skikkelsen Slatten Langpatte ofte sammen med forestillingerne om elverpiger, og vil nogen se disse forførende smukke, men lumsk hulryggede hunkønsvæsener, også kaldet ellepiger, så er just de side engvidder ... en af deres foretrukne pladser, når de i skumringen træder dansen med deres udbredte slør og måske spiller og synger lige så dårende til."

